

Rojava Kronolojisi II **Şiddet, Örgütlenme ve İsyân: Devrimin Ayak Sesleri (2000-2012)**

Serhat Arslan¹

Temmuz 2000

Hafız el-Esad'ın ölümüyle yerine oğlu Beşşar el-Esad geçti. Kasım 2000'de altı yüz siyasi tutuklunun Beşşar el-Esad'ın emriyle serbest bırakılması ve hemen ardından Şam'ın batısındaki Mezze Askeri Hapishanesi'nin kapatılması, politik sivil toplum kuruluşlarının yeşermeye başlaması gibi girişimlerle Şam Baharı adı verilen yeni bir dönemin yaşanacağı ve sistemin dönüşeceği beklentisi yükselmişti.

Mayıs 2001

Qamişlo'da Celadet Bedirxan Kültür Derneği açıldı; ancak dernek çok geçmeden kapatıldı ve yöneticileri tutuklandı. 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırı sonrası Amerika'nın dış politikadaki tutumunu sertleştirmesi, özellikle Ortadoğu'daki devletlerin hem iç hem de dış siyasetini önemli ölçüde etkiledi. Suriye üzerinde uygulanan ambargonun iç siyasetteki karşılığı ise rejimin gittikçe daha baskıcı bir görünüm kazanması oldu.

22 Eylül 2001

Yürürlüğe giren Suriye Basın Kanunu (Karar No. 50/2001) ile hükümete; gazeteler, dergiler ve diğer süreli yayınlarla el ilanlarından posterlere kadar, fiilen Suriye'de basılmış her şey üzerinde kapsamlı

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi sosyoloji bölümü doktora öğrencisi.

bir kontrol yetkisi verildi. Hükümet, bu kısıtlamaları internet sitelerini kapsayacak şekilde genişleterek yetkilileri ve başkanı eleştiren gazeteciler, blog yazarları ve yurttaşları yargılamak için kullanmaya başladı. Bu sansür yasasıyla birlikte özellikle Kürtçe yayınlar üzerindeki baskı daha da arttı.

10 Aralık 2002

Yekîti Partisi 150 kişilik bir grupla, Uluslararası İnsan Hakları Günü kapsamında Suriye parlamentosu önünde bir gösteri düzenledi. Gösteri sonunda okunan bildiri “*ecanib*” (yabancı) ve “*maktumin*” (kağıtsız) kategorilerine alınmış Kürtlere vatandaşlıklarının iade edilmesi ve Kürtlerin anayasal zeminde tanınması istendi. Ayrıca Kürt yerleşim yerlerinin adlarının Arapçalaştırılması ve Kürtçe üzerindeki baskılar protesto edildi. Gösteri sonrasında taleplerin belirtildiği bir dilekçe Halk Meclisi Başkanlığı’na verildi. Gösteriden çok kısa bir süre sonra dilekçede imzası bulunan *Yekîti* liderlerinden Hasan Salih ve Mervan Osman gizli örgüt üyeliğinden tutuklandılar.

25 Haziran 2003

Dünya Çocuklar Günü nedeniyle *Yekîti*, diğer Kürt Partileriyle birlikte, UNICEF Şam temsilciliği önünde katılımcılarının çoğu çocuklardan oluşan bir gösteri düzenledi.

Eylül 2003

Fuat Ömer liderliğinde *Partiya Yekîtiya Demokrat*–PYD (Demokratik Birlik Partisi) kuruldu. Kuruluşundan, özellikle de 2004 Qamişlo ayaklanmasından sonra, kurucu üyeleri ve kadrolarının bir kısmı Suriye rejimi tarafından ya tutuklanmış ya da öldürülmüştür. PYD, 2011 sonrasında Rojava’daki en önemli güç haline gelecek ve Rojava Devrimi’nin başat siyasi aktörü olacaktır.

12 – 25 Mart 2004

Qamişlo’nun takımı el-Jihad ile Der ez-Zor’un takımı el-Futuwa arasında Qamişlo stadyumunda oynanacak maç için şehre gelen Saddam Hüseyinve Baas partisi yanlısı el-Futuwa taraftarları, şehir

merkezinden stadyuma kadar ellerinde Kürt karşıtı ve Saddam yanlısı pankartlar taşıyıp Celal Talabani ve Mesut Barzani'yi aşağılayan sloganlar attılar. Maç esnasında artan gerginlik, Kürt ve Arap taraftar gruplarının çatışmasına dönüştü. Heseke Valisi Selim Kabul'un güvenlik güçlerine sahaya girme ve kalabalığa ateş açma emri vermesiyle aralarında çocukların da olduğu dokuz Kürt (resmi rakamlara göre yedi) polis tarafından öldürüldü ve onlarcası da yaralandı.

Ölümlere yol açan çatışma aynı gece Amûdê, Dêrik, Qamişlo ve Serêkaniyê gibi Rojava şehirlerinde ve Şam'da gösteriler düzenlenmesine yol açtı ve protestolar büyüyerek ayaklanma haline geldi. Kürt şehirlerinin yanı sıra Hama, Rakka, Halep ve Şam'da da Kürtler, PYD ve Yekîtî önderliğinde sokaklara döküldüler.

Suriye güvenlik güçleri ayaklanmaya sert bir şekilde müdahale etti ve Derik'te 6 ve 16 yaşlarında iki çocuk öldürüldü. Heseke ve Serêkaniyê'de sokak çatışmaları yaşanırken, Şam'daki Kürt mahallesi Zorava'da bir kişi güvenlik güçlerince öldürüldü ve yedi yüz kişi de tutuklandı.

12 Mart'ta başlayan ayaklanmanın sert bir şekilde bastırılmasıyla gelinen nokta 25 Mart itibariyle şöyleydi: Yedisi Arap kırk üç kişi öldürülmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, 2.500'den fazla kişi tutuklanmış ve neredeyse hepsi Kürt kırk öğrenci üniversiteden atılmıştı. Tutuklananlardan on biri Kürt, toplam on üç kişi ise işkence sonucu öldürülmüştü.

2 Ağustos 2004

PYD'nin parti konsey üyelerinden Ehmed Hisên rejim güçleri tarafından işkence edilerek öldürüldü.

12 Mart 2005

Suriye'deki partilerle arasına mesafe koyan ve rejime karşı sabotaj eylemleri ile silahlı mücadeleyi esas alan tartışmalar üzerinden *Tevgera Ciwanên Kurd* – TCK (Kürt Gençlik Hareketi) kuruldu. Çoğunluğunu 20 yaş altı gençlerin oluşturduğu hareket, erkekler kadar kadınların da aktif katılımıyla dikkat çekiyordu.

23 Mart 2005

Eski KDP peşmergesi olan Hesen İbrahim Salih'in de kurucuları arasında yer aldığı *Tevgera Azadiya Kurdistan*– TAK (Kürdistan Özgürlük Hareketi) kuruldu. Kürt Gençlik Hareketi'nin bazı kadrolarının da yer aldığı hareket bölgesel (Suriye ve Rojava ile sınırlı) olmaktan çok ulusal (Kürdistan) vurgusuyla Suriye ve Rojava'daki Kürt parti ve hareketlerinden ayrışyordu.

Mayıs – Haziran 2005

Kürtlerin kültürel ve siyasal haklarının tanınması yönünde demeçler veren ve girişimlerde bulunan Şam'daki İslam Etütleri Merkezi başkan yardımcısı, meşhur Şeyh Muhammed Maşuk el-Xaznevi, 10 Mayıs 2005 günü ofisinden çıkarken zorla bir araca bindirilerek kaçırıldı. 21 Mayıs'ta Kürtler, Şeyhin kaçırılmasını protesto etmek amacıyla Qamişlo'da onbin kişilik bir gösteri düzenledi. Kaçırılmasından üç hafta sonra Şeyhin cesedi Der ez-Zor'da bulundu. Çocukları Şeyhin kaçırılması ve öldürülmesinden Suriye rejimini sorumlu tutarken, hükümet cinayetin beş kişilik bir çete tarafından işlendiğini ve bu kişilerden ikisinin tutuklandığını duyurdu. Ancak öldürülmesinden iki ay önce Diyarbakır Newrozu'na katılmış olan Şeyhin çocukları ve Rojava Kürtleri, yine de Suriye rejimini sorumlu tutmaya devam ettiler.

5 Haziran 2005'te bazı Arap aşiretlerinin Şeyhin öldürülmesini protesto eden çoğunluğu Kürt göstericilere saldırması üzerine çatışma çıktı. Biri polis altı kişi ölürken, altmış kişi de tutuklandı.

29 Mayıs 2005

Mişel Temo'nun liderliğini üstlendiği ve Suriye'deki Arap muhaliflerle daha fazla iş birliği yapmaya çalışın *Şepela Pêşerojê ya Kurdî li Suriyê* –ŞPKS (Suriye Kürt Gelecek Hareketi) kuruldu.

Ekim 2005

PYD ve diğer Kürt partileri Suriye'deki diğer rejim muhalifleriyle birlikte demokrasi, insan hakları ve demokratikleşme taleplerini dile getiren Şam Deklarasyonu'nu imzaladı. Ancak deklarasyonun

imzalanmasından sonra birçok siyasetçi ya tutuklandı ya da yurtdışına çıkmaya zorlandı.

18 Temmuz 2007

İkinci görev dönemi için mecliste yemin eden Beşşar el-Esad, yaptığı konuşmada Kürtlere verilen sözlerin tutulamamasını dış-çevresel nedenlerle açıkladı ve yapılacak yasal düzenlemelerle Kürtlerin mağduriyetinin giderileceğini söyledi. Ancak sözü edilen yasal süreç bir türlü başlamamış, aksine Kürtlerin mağduriyetini arttıracak adımlar atılmıştır.

18 Şubat 2008

PYD'nin parti konsey üyelerinden Osman Hecî Silêman rejim güçleri tarafından işkence edilerek öldürüldü.

10 Mart 2008

Tevgera Azadiya Kurdistan (Kürdistan Özgürlük Hareketi –TAK) rejime karşı silahlı eylemlere başladı.

10 Eylül 2008

Esad'ın imzalaması sonrası yürürlüğe giren 49 sayılı kararnameyle birlikte Kürtlerin toprağa ilişkin hakları kısıtlandı. Kararnameyle birlikte sınır bölgelerinde topraklar üzerindeki haklar (inşaat, devir, tadil, alım-satım) kamu otoritesinin iznine bağlandı. Her ne kadar kararname Suriye'nin bütün sınırları için çıkarılmışsa da pratikte Kürtler daha ağır sonuçlara maruz kalmıştır.

17 Aralık 2010

Tunus'un Sidi Bouzid kasabasında işportacılıkla geçinen Muhammad Bouazizi, mallarına el konulması ve aşağılanmaya maruz kalması sonucu belediye binası önünde bedenini ateşe verdi. Bu olay sonrasında gelişen protestolar, daha sonra birçok kişi tarafından "Arap Baharı" olarak adlandırılacak Ortadoğu'daki isyan dalgasının da başlangıcı oldu.

25 Ocak 2011

Tunus'taki isyanın ardından, Mısırlıların "Öfke Günü" olarak adlandırdığı 25 Ocak 2011'de, ileride isyanın en önemli sembollerinden biri olacak Tahrir Meydanı'nda kitlesel eylemler başladı. 11 Şubat 2011'de Mısır ordusu idareye el koyarak Hüsnü Mübarek'in otuz yıllık devlet başkanlığı görevini sonlandırdı.

7 Şubat 2011

Tunus ve Mısır'dan sonra Libya'da da kitlesel protestolar başladı; ancak buradaki süreç hızla bir iç savaşa evrildi. 11 Mart 2011'de Paris'te düzenlenen bir konferans sonrası, NATO'nun da ABD öncülüğünde Libya'daki iç savaşa müdahil olması kararı alındı. NATO müdahalesiyle birlikte tırmanan iç savaş 20 Ekim 2011'de, kırk yılı aşkın bir süredir Libya'yı yöneten Kaddafi'nin öldürülmesiyle sona erdi.

15 Mart 2011

Suriye'nin Dera'a kentinde başlayan Beşşar el-Esad karşıtı gösterilerle birlikte Suriye de Arap Baharı'ndaki yerini aldı. Esad rejiminin Dera'a'ya sert müdahalesi sonucu kentle dayanışmak için diğer birçok bölge (Hama, Humus, Lazkiye, Baniyas, Deir ez-Zor vb.) devreye girdi ve olaylar büyüdü. Fakat bu eylemlerin sonucu diğer örneklerdeki gibi olmadı: Esad ne iktidardan çekildi ne de devrildi; ülkeye eskisi gibi hükmedememekle birlikte iktidarını da tamamen yitirmedi.

7 Nisan 2011

27 Mart ve 1 Nisan'da Amûdê'de gerçekleşen rejim karşıtı gösteriler daha sonra Serêkaniye ve Qamişlo'ya da sıçradı. Suriye rejimi, Nisan 2011 başında Esad'ın Kürtlere vatandaşlık haklarının verileceğini duyurmasıyla protestoların önüne geçmeye çalıştı ve 7 Nisan 2011'de çıkarılan 49 sayılı kanun hükmünde kararnameyle bütün *ecanib'e*, yani yabancı kabul edilenlere Suriye vatandaşlığı iade edildi. Ancak kaydı olmayan, yani maktumin kategorisindeki Kürtlere vatandaşlık hakları tanınmadı.

7 Ekim 2011

Kürt Gelecek Hareketi kurucusu ve lideri Mişel Temo uğradığı suikast sonucu yaşamını yitirdi.

26 Ekim 2011

Suriye ve Rojava'da aktif olan (Kürt Gelecek Hareketi ve PYD hariç) ondan fazla partinin Mesut Barzani aracılığıyla Hewlêr'de bir araya gelmesiyle *Encûmena Niştimanê ya Kurdi li Sûriye*– ENKS (Suriye Kürt Ulusal Konseyi) kuruldu.

16 Aralık 2011

PYD, *Meclisa Gel a Rojavaye Kurdîstanê*'nin (Batı Kürdistan Halk Meclisi) kuruluşunu ilan etti. Halk Meclisi; PYD, kadın örgütü *Yekîtiya Star*, sivil toplum çatı örgütü *Tevgera Cîvaka Demokratîk* (TEV-DEM) gibi oluşumların çatı örgütü işlevini görmeye başladı.

11 Haziran-12 Temmuz 2012

PYD ile Suriye Kürt Ulusal Konseyi arasında Hewlêr'de altı maddelik bir anlaşma imzalandı. 1 Temmuz'da yedinci madde olarak, Batı Kürdistan Geçiş Yönetimi şeklinde işlev görecektir olan *Desteya Bilind a Kurd* un (Kürt Yüksek Komitesi) kurulmasına karar verildi ve 12 Temmuz'da komitenin kuruluşu ilan edildi.

19 Temmuz 2012

Rejim güçleri 19 Temmuz'da YPJ (*Yekîneyên Parastina Jin*) ve YPG (*Yekîneyên Parastina Gel*) tarafından Kobani'den, ertesi gün ise Efrîn ve Derîk'ten çıkarıldı. Rejim güçlerinin Rojava'dan çıkarılması daha sonra Cezîrê bölgesinin önemli bir bölümüyle devam etti. Böylece Rojava'nın büyük bir kısmında PYD'ye bağlı güçlerin hakimiyeti sağlandı. Daha sonra görüldüğü üzere bu, 21 Ocak 2014'te ilan edilecek Demokratik Özerklik'in en önemli adımlarından biri olacaktır.